

Л. М. Акімова,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри фінансів та природокористування,
Національного університету водного господарства та природокористування
ORCID: [0000-0002-2747-2775](http://orcid.org/0000-0002-2747-2775)

ТЕОРИТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

L. Akimova

THEORETICALLY, THE FOUNDATIONS OF STATE MANAGEMENT OF NATIONAL SECURITY DEVELOPMENT

У статті розглянуто та проаналізовано теоретичні основи державного управління розвитком національної безпеки, рокрито сутність таких понять як "національна безпека", "економічна безпека"; визначені складові національної та економічної безпеки України; механізми державного управління економічною безпекою, охарактеризовані три основні види загроз безпеці, а саме: зовнішні та внутрішні; реальні і потенційні; глобальні, регіональні та локальні; виявлені загрози, які впливають на економічну безпеку; розроблені рекомендації щодо підвищення ефективності впроваджених заходів та мінімізації наявних загроз.

The article considers and analyzes the theoretical foundations of state management of national security development, the essence of such concepts as "national security", "economic security"; the components of the national and economic security of Ukraine are defined; mechanisms of state management of economic security, three main types of security threats are described, namely: external and internal; real and potential; global, regional and local, detected threats that affect economic security; Recommendations were developed to improve the effectiveness of implementing measures to minimize existing threats.

Ключові слова: державне управління, національна безпека, економічна безпека, механізми державного управління, національна безпека держави.

Key words: public administration, national security, economic security, public administration mechanisms, national security of the state.

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізації кожна країна прагне до економічної незалежності. Зокрема, саме для досягнення даного результату важливим постає питання про теоретичні основи державного управління розвитком національної безпеки, визначення ролі та місця економічної безпеки в загальній системі механізмів державного управління забезпечення національної безпеки України. В реаліях сьогодення ми можемо побачити тенденцію, щодо впливу загрозливих чинників на діяльність держави. Надалі це все може привести до зниження рівня економічної безпеки України, що в свою чергу значно вплине на національну безпеку країни загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення ролі та місця економічної безпеки в системі забезпечення національної безпеки України одна з найважливіших тем яка знаходить своє відображення в

працях вітчизняних науковців: О. Барановський, І. Боднар, Є. Буравльов, А. Васіна, Л. Герасименко, О. Грищенко, С. Дзюбик, Т. Желюк, В.В. Крутов, К.А. Кононенко, С. Макуха, Ю. Міронова, І. Мігус, Г.В. Новицький, М. Небава, С. Онишко, Т. Поснова, О. Ривак, М.П. Стрельбицький, В. Стогній, В.В. Цветков та багато інших вчених. У процесі дослідження проаналізовано ідеї та положення вчених зарубіжних держав, а саме: Л. І. Абалкіна, В. Д. Адріанова, П. Г. Бєлова, В. В. Бурцева, А. І. Васильєва, С. Ю. Глазьєва, В. С. Дідика, В.З. Карданова, В. К. Сенчагова, Е.В. Шолохова та інших.

В Україні виконано на високому рівні значну кількість наукових праць, присвячених окремим питанням економічного та правового регулювання фінансової безпеки. Проте у вітчизняній науці державного управління до цього часу не здійснено комплексних досліджень, які б розглядали теоретичні основи державного управління розвитком національної безпеки. Отже, виникає питання всебічного розгляду теоретичні основи державного управління розвитком національної безпеки, без яких практично неможливо вирішити жодну з проблем незалежності та економічної достатності держави, а також широкого застосування інвестицій.

Мета статті – розкрити сутність теоретичні основи державного управління розвитком національної безпеки, визначити складові національної та економічної безпеки України; охарактеризувати основні індикатори економічної безпеки; виявити загрози, які впливають на економічну безпеку; розробити рекомендації щодо підвищення ефективності впроваджених заходів, щодо мінімізації наявних загроз.

Виклад основного матеріалу. Держава є основною інституцією, яка створює відповідні умови для функціонування кожного суб'єкта господарювання. На сучасному етапі національного державотворчого процесу в Україні закономірно і планомірно зростає потреба у наданні реального значення загальновизнаним у світі демократичним цінностям та ідеалам. Проте розбудова України як демократичної, соціальної та правової держави буде ефективною та результативною лише за умови належного теоретичного забезпечення відповідних державотворчих і правотворчих процесів та явищ. Одним із них являється фінансова безпека України, яка відіграє особливу роль у системі національної безпеки, від рівня стану якої залежить реалізація національних інтересів та стабільний розвиток держави. Проблеми правового забезпечення фінансової безпеки держави є ще не зовсім вирішеними, про що свідчать статистичні дані міжнародних організацій, де у багатьох світових рейтингах Україна посідає останні місця.

Еволюція розвитку України наповнена рядом важких випробувань для народу, тому цінність безпеки держави завжди являлась однією із першочергових. Особливо відчутно це проявляється в останні роки. Потреба в безпеці носить об'єктивний характер, оскільки усі члени суспільства досить вразливі, незалежно від їх фізичних даних, володіння багатством, владою, іншими ресурсами. Вважаємо, що необхідність у безпеці неможливо задовольнити у повній мірі. Вона присутня завжди і вимагає до себе постійної уваги, оскільки шлях розвитку держави поєднаний з різними реальними чи потенційними загрозами. Відзначимо, що життя людей у всі часи було небезпечним. З моменту народження людину підстерігають численні загрози її існуванню і благополуччю. До них можемо віднести голод, хвороби, природні стихії, техногенні катастрофи, війни. Але найбільшою небезпекою для людей завжди була і залишається сама людина. Як кажуть у тайзі: «Немає більш небезпечного та жорстокого звіра, ніж людина». Але у мирних умовах, у розміреному і спокійному житті цінність безпеки відходить на другий план і не актуалізується. Соціальні потрясіння, лиха, війни, терористичні акти загострюють її значення, виводять до найбільш актуальних для людей і суспільства. Характерно, що події 11 вересня 2001 року буквально перевернули суспільну свідомість у США [2]. Виявилося, що для американців цінність особистої і

національної безпеки стоїть вище цінності свободи, яка до того терористичного акту мала найвищий статус у суспільстві.

За звичкою асоціюємо безпеку із захищеністю життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави або з результатом безпеки. Який би він важливий не був, усе ж слід пам'ятати, що він є лише основовою складного процесу забезпечення безпеки, пов'язаного з підтриманням необідних параметрів життедіяльності об'єкта, передбаченням та протидією різним загрозам.

У державі безпека проявляється у вигляді відповідної функції або повноважень, прав і обов'язків здійснювати спеціальні дії і заходи щодо захисту членів суспільства, їх власності, природних і соціальних об'єктів від різних небезпек. Т. Гоббс писав, що «безпека народу – заняття держави» [3, с. 200]. Погоджуємося із цим та пропонуємо доповнити це твердження таким змістом: «безпека держави – безпека народу».

Змістове наповнення безпеки держави було розпочато ще у XVIII столітті. Саме тоді починається бурхливий етап розвитку національних держав в Європі. окрім елементів концепції національної безпеки можемо знайти ще у Дж. Медісона [4, с. 345-346]. Дещо пізніше положення цієї концепції у завершеному вигляді були сформульовані У. Ліппманом [5, с. 99-100]. Концепція національної безпеки розглядалася лише як один із підходів до вивчення проблем безпеки, який не є всеосяжним. Даною концепцією використовується більшістю держав і залишається однією з найбільш необхідних при вирішенні проблем забезпечення безпеки держави. У рамках концепції національної безпеки розглядається, перш за все, забезпечення самого існування держави, дотримання її суверенітету та територіальної цілісності, а також здатності адекватно реагувати на будь-які реальні і потенційні внутрішні та зовнішні загрози. З даного приводу У. Ліппман [6, с. 277-278] зазначав, що станом безпеки держави можна визначити такий стан, коли їй не доводиться поступатися власними інтересами для уникнення війни, і вона може адекватно захистити себе військовим способом.

У рамках концепції національної або державної безпеки виділяємо три основні види загроз безпеці, а саме: зовнішні та внутрішні; реальні і потенційні; глобальні, регіональні та локальні.

Основною метою розробки і прийняття концепції національної безпеки держави є правове закріплення політичних прагнень у нормативному документі, у якому описуються пріоритетні напрями із запобігання зовнішніх і внутрішніх загроз, визначається комплекс заходів і засобів щодо їх реалізації. Крім вищезгаданого, концепція національної безпеки держави, по суті, визначає основні напрями реалізації загальнодержавної зовнішньої і внутрішньої політики [7, с. 18-38]. Концепція національної безпеки передбачає здійснення організаційних заходів з відповідних напрямів, а саме: забезпечення територіальної цілісності і недоторканності держави від внутрішніх і зовнішніх загроз; створення гарантій захисту від зовнішнього втручання у внутрішні державні процеси; побудову системи запобігання потенційних загроз існуючому положенню держави у світовому співтоваристві.

На думку вченого К. С. Гаджієва, концепція національної безпеки являє собою похідну від концепції національних інтересів, а в більш широкому сенсі – від усвідомлення державою власного місця і ролі у світовому співтоваристві [8, с. 69-70; 84, с. 35-36].

Так у 1991 році Україною було здобула незалежність. Суспільство, що населяло нашу державу мало досить багато сподівань на покращення власного життя, адже демократії була зовсім поруч – у державах Європи. Однак проведення демократичних реформ призвело до погіршення економічного життя суспільства. Досить швидко і не завжди законно було проведено приватизацію і частина економіки колишньої держави потрапила у власність невеликої кількості осіб. Згодом вони стануть олігархами, тобто

досить багатими особами, що будуть використовувати загальнонародне надбання у власних інтересах, а не у загальнодержавних. Даний період державотворення період був буквально пронизаний кризою відповідального державного мислення. В економічному і у політичному житті спрацьовував негативний принцип «хто смів, той і з'їв» [10, с. 39-41].

Тому, будь-яка держава створює систему безпеки, виходячи зі своїх можливостей. Прийнято вважати, що нижній поріг національної безпеки держави визначає фізичне виживання суспільства, збереження суверенітету та соціальної цілісності держави – забезпечення його дієздатності перед загрозами, наприклад, збройної сили з боку інших суб’єктів міжнародних відносин. Але забезпечення безпеки держави має на меті не лише зведення до мінімуму загрози військового нападу, захоплення території, знищення населення. У більш широкому розумінні поняття безпеки включає забезпечення громадянам даного суспільства необхідних умов для нормального цивілізованого життя, вільного розвитку і самовираження. Відповідно, політичний, економічний, військовий, соціальний та інші внутрішні та зовнішні аспекти становлять найважливіші компоненти національної безпеки. На нашу думку, національна безпека держави має ієрархічну (особистість, суспільство, держава), багатокомпонентну структуру, тобто є системним поняттям.

Отже, характеризуючи поняття «безпека держави», необхідно зазначити, що найбільш важливими елементами формування системи раціональних уявлень про безпеку є поняття «суб’єкт безпеки держави» і «об’єкт безпеки держави». За допомогою даних понять визначаються ті, хто забезпечують безпеку держави, і ті, хто користується її надбаннями. У статусі суб’єкта і одночасно об’єкта безпеки держави може виступати сама держава або співтовариство держав, суспільство, певну роль також може відігравати кожна окрема людина. Держава виступає і окремим елементом, і частиною спільноти держав. Людина також може виступати як окрема особистість і входити до складу інших об’єктів чи суб’єктів. На погляд В. В. Крутова, суб’єкти фінансової безпеки слід розглядати залежно від рівня та виду фінансової безпеки держави [11, с. 101-102]. Погоджуємося із цим твердженням та вважаємо, що діяльність об’єктів і суб’єктів безпеки держави є повністю взаємообумовленою і взаємопов’язаною, а їх реалізація залежить від конкретних обставин місця та часу. Взаємозв’язок між людиною, суспільством і державою жорстко обумовлений їх природою існування. І кожен з них для забезпечення спільної безпеки виконує одночасно дві ролі – суб’єкта та об’єкта безпеки.

Отже, іншим важливим елементом формування раціонального уявлення про безпеку є виділення поняття «загроза» як причини порушення стану безпеки. Загрози можуть бути як реальними, так і потенційними, тобто їх негативний вплив може проявити себе у майбутньому. Крім того, загрози можуть виходити не тільки ззовні, але і з боку самого суб’єкта (або його окремих елементів) і навіть з боку об’єкта безпеки. Наприклад, загроза можлива з боку частини нашої держави. Метою забезпечення безпеки є викорінення, нейтралізація, усунення джерел загроз безпеці (і можливих наслідків їх дії) на тому чи іншому рівні. Цілі безпеки можуть бути визначені і таким чином, як прагнення суб’єкта до розширення масштабу власної безпеки, до наповнення його великим вмістом. Різноманіття сфер функціонування держави дозволяє виділити досить багато видів безпеки.

Можливо варто погодитись, що, як правило, будь-яка галузь дослідження, яка носить міждисциплінарний характер, потребує різних філософських узагальнень. Безпека держави не є винятком. До Нового часу уявлення про безпеку включали такі рівні, як: індивідуальний, регіональний, національний.

У період до ХХ століття з розвитком капіталізму з’являється ще й рівень підприємств. У роботах кінця ХХ століття виділяється п’ять рівнів безпеки: міжнародний, національний, регіональний, рівень

підприємств, індивідуальний. На початку ХХІ ст. до них додається ще й глобальний [12, с. 22-23]. Головна його відмінність від міжнародного в тому, що тут суб'єктами безпеки є вже не держави, а наддержавні структури: ООН, Світова Організація Торгівлі, транснаціональні корпорації, Міжнародний Валютний Фонд (далі – МВФ), Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку, які нерідко відображають не державні інтереси, а свої власні.

Зокрема, у нашій державі базовим нормативно-правовим актом у сфері національної безпеки є Закон України «Про основи національної безпеки України» [1], який визначає основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життедіяльності.

Закон України «Про основи національної безпеки України» [1] серед пріоритетів національних інтересів визначає: гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина; розвиток громадянського суспільства, його демократичних інститутів; захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України; зміцнення політичної і соціальної стабільності в суспільстві; забезпечення розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської, інших мов національних меншин України; створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення; збереження та зміцнення науково-технологічного потенціалу, утвердження інноваційної моделі розвитку; забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життедіяльності громадян і суспільства, збереження навколошнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів; розвиток духовності, моральних зasad, інтелектуального потенціалу українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення; інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі та в євроатлантичний безпековий простір; розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України.

У Законі також визначено загрози національним інтересам і національній безпеці України та основні напрями державної політики з питань національної безпеки в економічній сфері. Аналіз показує, що значна кількість із них мають безпосереднє відношення до сфери зовнішньоекономічної безпеки. Крім вищезгаданого, Законом України «Про основи національної безпеки України» [1] визначаються загрози національним інтересам і національній безпеці України в економічній сфері.

Отже, проаналізувавши основні положення норм вищевказаного Закону, доцільно зосередити увагу на тих аспектах, які найбільше піддаються критиці. Варто зазначити, що керівництвом держави вже визначені певні заходи щодо вдосконалення законодавства у сфері забезпечення національної безпеки. Дійсно, модернізація системи національної безпеки та оборони є головним пріоритетом держави відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», що була схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [13]. До основних заходів реалізації вищезгаданої реформи визначено оновлення основних підходів до забезпечення національної безпеки держави. Головна роль при цьому має приділятися удосконаленню базового закону, який має визначати ключові елементи системи забезпечення національної безпеки держави. В Україні таким законом є Закон «Про основи національної безпеки України» [1]. На структурну побудову даного Закону вплинула тогочасна практика роботи Ради національної безпеки і оборони України (далі – РНБОУ). У то час РНБОУ практично не мала законодавчо визначені сфері

діяльності та приймала до розгляду досить велике коло питань: від вирішення питань забезпечення обороноздатності до врегулювання проблем житлово-комунального господарства та ін.

Саме тому, у Законі «Про основи національної безпеки України» [1] зміст терміна «національна безпека» визначено як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам» за широким переліком сегментів державного управління. Незважаючи на те, що визначення даного терміна у Законі є досить об'ємним, воно охоплює лише означені сфери діяльності, у той час як перелік загроз національній безпеці, від яких держава у першу чергу має захищати себе та власні громадян, не є постійним. І поступово вони доповнюються, до традиційних загроз додаються принципово нові, виникнення яких обумовлено часом.

На наш погляд, підхід до законодавчого визначення терміна «національна безпека» має бути змінений. Беручи до уваги те, що у сучасних умовах спектр загроз у безпековій сфері розширюється, вважаємо за необхідне не відмовлятися від широкого трактування даного терміна, але і вичерпно не визначати перелік сфер, які це поняття має охоплювати. Дані позиція дозволить досить швидко вирішувати питання стосовно уникнення впливу нових загроз національній безпеці. У світовій практиці законодавства не існує єдиного визначення терміна «національна безпека» та переліку сфер чи елементів, які вона охоплює. Досить часто у нормативно-правових джерелах розвинених держав використовується широке трактування поняття «національна безпека» [14, с. 211-212]. Наприклад, у США, де поняття «національна безпека» було вперше використано президентом Т. Рузвельтом у 1904 році [15, с. 2-8], на то час основу системи національної безпеки складали воєнна і зовнішньополітична безпеки. Відповідно до нині діючої Стратегії національної безпеки США, крім воєнної і зовнішньополітичної, національна безпека США охоплює також економічну, енергетичну, внутрішньополітичну та інші безпеки.

Виходячи з вищевикладеного, вважаємо, що недоцільно на рівні закону визначати загрози національній безпеці та основні напрями державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, що передбачено Законом України «Про основи національної безпеки України» [1].

Для таких цілей існує Стратегія національної безпеки України, яка повинна періодично (кожні 3-5 років) уточнюватися, що не лише відповідає світовому досвіду, але є вимогою законодавства України. А базовий закон має визначати основні елементи системи забезпечення національної безпеки держави та принципи їх взаємодії у мирний час та у інші періоди. Відзначимо, що норма Конституції України, якою передбачено, що «виключно законами України визначаються основи національної безпеки» [16], не означає, що таке визначення має здійснюватись лише шляхом прийняття окремого закону. Це може бути зроблено шляхом внесення змін до Конституції України та прийняття системи законів, враховуючи перелік основних сфер державної політики, правовідносин у яких мають визначатись виключно законами. У США законодавство досить детально регламентує повноваження і функції органів державної влади у сфері забезпечення національної безпеки, врегульовуються навіть посадові обов'язки керівників і кваліфікаційні вимоги до претендентів на відповідні посади [17], але відсутніми є визначення поняття «національна безпека», а також сфер, які вона охоплює.

На нашу думку, істотним недоліком Закону України «Про основи національної безпеки України» [1] є те, що більшість його положень мають декларативний характер, створюючи умови для суб'єктивної оцінки змісту норм та критеріїв їх виконання. Вважаємо, що закон у своїй основі має складатися з правових норм, які встановлюють загальнообов'язкові правила поведінки (права та обов'язки) учасників суспільних відносин.

Згодом було прийнято Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [18], що значно ускладнило і так не конкретизоване правове регулювання сфери національної безпеки. Наприклад, запроваджувалося поняття «засади внутрішньої політики України у сфері національної безпеки і оборони». Перелік таких засад, визначений статтею 6 цього Закону [18], являє собою уточнений концентрований перелік основних напрямів державної політики з питань національної безпеки, визначених статтею 8 Закону України «Про основи національної безпеки України» [1].

Внаслідок вищезгаданого, поняття «основи» і «засади» розмежувати стає практично неможливим, а необхідність такого розшарування законодавчого регулювання сфери забезпечення національної безпеки викликає значні сумніви. Зазначимо, що основи визначаються як основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життедіяльності [19]. А засади визначаються як забезпечення життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у зовнішньополітичній, оборонній, соціально-економічній, енергетичній, продовольчій, екологічній та інформаційній сферах [20]. Основи національної безпеки передбачають захист від загроз будь-якого походження, а засади визначені лише у сфері внутрішньої політики України у сфері забезпечення національної безпеки. Вищезгадані колізії значно ускладнюють введення в дію стратегічних планів розвитку нашої держави. Особливої складності додається у процес взаємодії з іншими суб'єктами, залученими до виконання завдань у відповідній сфері.

Вважаємо, що до розробки та внесення доповнень до законодавства України з питань забезпечення національної безпеки необхідно більш масштабно залучати не органи державної влади, а наукові установи. У США даний вид співраці є досить ефективним і взаємовигідним. Зокрема, у 2007 році у державі вперше було прийнято Національну контррозвідувальну стратегію [21]. Згодом до неї було внесено ряд змін та доповнень, у провідних університетах США протягом кількох місяців.

Для всебічного забезпечення національної безпеки держави також не потрібно забувати і про фінансове забезпечення соціальної сфери розвитку суспільства.

У цій сфері, перш за все, доцільно виділити такі проблеми: скорочення населення. В умовах значного скорочення чисельності населення працездатного віку та збільшення кількості людей старшого віку невідкладною стає потреба кардинального підвищення ефективності соціальних витрат. Люди різного покликання – підприємці, робітники, фахівці, службовці – повинні мати поле для реалізації свого потенціалу, можливості для професійного та соціального зростання; низька якість державних послуг. Незважаючи на поступове зростання бюджетного фінансування освіти та охорони здоров'я, зберігається їх низька якість та доступність. Далекими від вирішення є проблеми створення комфортного середовища проживання; рівень розвитку «соціальних ліфтів». Частина громадян не може реалізувати свої професійні знання, знайти таку роботу, яка дозволяла б їм розвиватися. Не повною мірою працюють соціальні ліфти. Дані проблема значно загострилася в останні роки, коли багато молодих людей, що входять на ринок праці, закінчили вузи, але не можуть отримати бажаної роботи за фахом; диференціація доходів населення. У сфері оплати праці є відчутною велика диференціація доходів. І внаслідок цього – більшість громадян України живе за межею бідності.

На нашу думку, одними із головних завдань для вирішення окреслених проблем потрібно у сфері зайнятості створити умови, коли молоді люди отримують можливість не просто працювати за фахом, а будувати професійну кар'єру, постійно підвищувати свою кваліфікацію, навчатися новим прикладним технологіям. Не потрібно також забувати, що у будь-якій державі вчителі та лікарі, вчені та працівники

культури – це не тільки кістяк «креативного класу», а це саме ті працівники, хто надає стійкість розвитку суспільства, служить опорою суспільної моралі. Безумовно, необхідно підвищувати ефективність роботи наших систем освіти та охорони здоров'я. Поки що не досягнуто помітного для людей поліпшення якості освіти та охорони здоров'я. Це все відбувалося тому, що з розгляду регулярно випадало найважливіше – мотивація людей, які працюють у даних сферах. Однак про будь-які реформи в охороні здоров'я та освіті може йтися тільки в тому випадку, коли ці реформи забезпечують гідну оплату праці професіоналів-бюджетників, які на своїй основній роботі повинні отримувати достатньо, щоб не шукати заробітків на стороні. Ефективно управляти якістю медичної допомоги, освітніх програм, наукових досліджень можна тільки спираючись на авторитет професійного середовища. Відновлення професійної моралі, самоврядування і самоочищення професійних колективів – це те, на що має право розраховувати суспільство, переглядаючи свої відносини з медичним, вчительським та науковим співтовариствами.

Також важливою є кваліфікація і соціальне самопочуття робітників – тих, хто є основою будь-якої держави. Сьогоднішній робітник – це відповідальний виконавець складних і мінливих технічних норм. В умовах, коли конкурентоспроможні підприємства постійно оновлюють технології, коли товари низької якості швидко витісняються з ринку, – кваліфікація робітника, та його здатність постійно навчатися стали вирішальним фактором конкурентоспроможності. Потребує законодавчого закріплення розширення участі робітників в управлінні підприємствами.

Така участь практикується, наприклад, у Федеративній Республіці Німеччина (далі – ФРН) у формі так званих виробничих рад [22]. До компетенції таких рад у нас могла б входити щоденна організація праці колективу – від графіків робочого часу до складання соціального плану у разі закриття якихось виробництв, підвищення кваліфікації працівників. Кваліфіковані робітники повинні входити в національну систему професійних кваліфікацій, оцінка їх професійного рівня та отримання нових кваліфікацій не повинні замикатися всередині окремих підприємств, як це фактично склалося сьогодні. Це збільшить можливості робітників на ринку праці, підвищить їх мобільність і в кінцевому підсумку – їхні заробітки.

Для усунення значної диференціації доходів населення потрібно якнайбільше використовувати досвід держав-членів Європейського Союзу, де певний ступінь диференціації доходів сприймається як природний для зрілої держави, проте надмірний розрив сприймається як несправедливість і служить джерелом соціальної напруженості. Тому нині найважливіше завдання – зменшення соціальної нерівності, збільшення середнього класу, що є можливим як за рахунок більш адресної і ефективної соціальної політики, так і створення таких умов, коли кожен член суспільства може заробляти, забезпечити собі достатній рівень доходів.

Отже, можемо зазначити, що необхідно створити стимули і умови для просування цілого ряду напрямів, результатом чого стане значне підвищення рівня вітчизняної державної безпеки. Формулюючи дані умови, насамперед, потрібно зосередити увагу на: закріплені і розширені вітчизняних природних переваг, на розвитку базових для нашої держави секторів економіки та використання можливостей України; формуванні національної інноваційної системи розвитку, яка повинна базуватися на всій сукупності результатів роботи державних і приватних інститутів, що підтримують інновації; принципово іншій якості управління підприємствами та поступової заміни застарілих технологій та обладнання; розвитку нових секторів глобальної конкурентоспроможності, насамперед у високотехнологічних галузях, які є лідерами в «економіці знань», – в авіакосмічній галузі, суднобудуванні, сфері енергетики, а також забезпечити розвиток інформаційних, медичних та інших новітніх технологій; розвитку фінансової інфраструктури до рівня,

адекватного зростаючим потребам держави, що дозволить в кінцевому підсумку створити в Україні один зі світових фінансових центрів.

Таким чином можемо зробити наступні висновки, дослідження безпеки, як правової категорії, являється визначальним у сучасному державотворенні. Проблеми безпеки держави виникають водночас з формуванням державності. Адже саме існування держави не можливе без належного правового регулювання. У вивченні проблеми забезпечення безпеки досить важливим є науковий підхід, в рамках якого можливо здійснити тлумачення поняття безпеки в якості загальнонаукової категорії на основі історіографічного підходу до аналізу основних етапів розвитку науки як такої, з одного боку, і онтологічної та гносеологічної інтерпретації даного поняття в системі наукового знання – з іншого. Історично проблеми безпеки держави виникають водночас з формуванням державності, становленням національних інтересів. Становлення у сучасному розумінні поняття «безпека держави» відбувалося під впливом конкретних історичних періодів та етапів розвитку світового суспільства. Сутнісні характеристики безпеки держави були розглянуті через призму властивостей зміни параметрів у просторі та часі, виділено два підходи: статичний та динамічний. Тому при визначенні сутності безпеки держави доцільним є дотримання міждисциплінарного підходу, що передбачає синтез функціонально-критеріальних ознак безпеки.

Список використаної літератури.

1. Про основи національної безпеки України: Закон України: від 19.06.2003 № 964-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
2. Почти 3000 человек стали жертвами террористов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://news.bigmir.net/world/844460-SShA-vspominaut-jertyv-teraktov-11-sentyabrya>.
3. Гоббс Т. Левиафан [текст] / Т. Гоббс. – М.: Мысль, 2001. – 478 с.
4. Федералист. Политические эссе А. Гамильтона, Дж. Мэдисона и Дж. Джекса. – М.: ИГ «Прогресс» – «Литера», 1993. – 458 с.
5. Lippmann W. Public opinion. N.Y., 1922. – 427 р.
6. Липпман У. Общественное мнение / У. Липпман; пер. с англ. Т. В. Барчуноva; под ред. К. А. Левинсон, К. В. Петренко. – М.: Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. – 384 с.
7. Стрельбицький М. П. Державність та національна безпека України / М. П. Стрельбицький // Державна виконавча влада в Україні: формування та функціонування: Ч.2. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – С. 17-39.
8. Гаджиев К. С. Политическая наука. – М., 1995. – 230 с.
9. Гаджиев К. С. Геополитика. – М., 1997. – 140 с.
10. Цветков В. В. Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект). – Х.: Право, 2000. – 164 с.
11. Крутов В. В. Недержавна система безпеки як складова національної безпеки України: теоретико-правові аспекти / В. В. Крутов // Стратегічна панорама. – 2008. – № 2. – С. 100-103.
12. Трансформація національних концепцій безпеки як відповідь на нові глобальні та регіональні виклики і загрози / упорядн. В. Ю. Цюкало, М. О. Паламарчук, В. О. Семененко; за заг. ред. К. А. Кононенка. – К.: НІСД, 2012. – 80 с.
13. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України: від 12.01.2015 № 5/2015 // Офіційний вісник Президента України. – 2015. – № 2. – С. 14. – Ст. 154.
14. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України: Монографія. / Г.В. Новицький. – К.: Інтертехнолодія, 2008. – 496 с.

15. Letters of Theodore Roosevelt / Ed. by E.E. Morison. Cambridge (Mass.), 1951. – 54. – V. 1-8.
16. Конституція України: Закон України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
17. Gardiner, Nile. Obama's National Security Strategy Is Weak and Underwhelming [Electronic Resource]. – Access mode: <http://dailysignal.com/2015/02/06/obamas-national-security-strategy-weak-underwhelming/>.
18. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України: від 01.07.2010 № 2411-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 40. – Ст. 527.
19. Словник юридичних термінів: навч. посіб. / уклад. В. П. Марчук. – К.: МАУП, 2003. – 128 с.
20. Словник термінів і визначень з курсу «Загальна теорія держави і права»: учебний посібник для слухачів. – К.: УАВС, 1993. – 260 с.
21. Общая политика США в сфере информационной безопасности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.intuit.ru/studies/courses/563/419/lecture/9576>.
22. Конституции государств Европы: в 3 т. Т. 1 / под общей ред. Л. А. Окуньюкова. – М.: Издво НОРМА, 2007. – 228 с.

References.

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "On the Fundamentals of National Security of Ukraine", No. 964-IV dated June 19, 2003, *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, vol. 39, p. 351.
2. "Almost 3,000 people became victims of terrorists", [Online], available at: <http://news.bigmir.net/world/844460-SShA-vspominaut-jerty-teraktov-11-sentyabrya>.
3. Gobbs, T. (2001), *Leviathan* [Leviathan], Mysl', Moscow, Russia, p. 478.
4. Gamil'ton, A. and others (1993), *Federalist. Politicheskie jesse* [Federalist. Political essays], IG «Progress» – «Litera», Moscow, Russia, p. 458.
5. Lippmann W. Public opinion. N.Y., 1922. – 427 p.
6. Lippman, U. (2004), *Obshhestvennoe mnenie* [Public opinion], Institut Fonda «Obshhestvennoe mnenie», Moscow, Russia, p. 384.
7. Strelbyckyj, M. P. (2000), *Derzhavnist ta nacionalna bezpeka Ukrayny* [Statehood and National Security of Ukraine], Derzhavna vykonavcha vlada v Ukrayni: formuvannia ta funkcionuvannia, Part.2. Vyd-vo UADU, Kyiv, Ukraine, pp. 17-39.
8. Gadzhiev, K. S. (1995), *Politicheskaja nauka* [Political science], Moscow, Russia, p. 230.
9. Gadzhiev, K. S. (1997), *Geopolitika* [Geopolitics], Moscow, Russia, p. 140.
10. Cvietkov, V. V. (2000), *Derzhavne upravlinnia: osnovni faktory efektyvnosti (polityko-pravovyj aspekt)* [Public administration: the main factors of effectiveness (political and legal aspect)], Pravo, Kharkiv, p.164.
11. Krutov, V. V. (2008), "Non-state security system as a component of Ukraine's national security: theoretical and legal aspects", *Stratehichna panorama*, vol. 2, pp. 100-103.
12. Ciukalo, V. Yu. and others (2012), *Transformaciia nacionalnykh koncepcij bezpeky yak vidpovid na novi hlobalni ta rehionalni vyklyky i zahrozy* [Transformation of national security concepts as a response to new global and regional challenges and threats], NISD, Kyiv, Ukraine, p. 80.
13. President of Ukraine (2015), Decree of the President of Ukraine "On the Strategy of Sustainable Development "Ukraine 2020"" , *Oficijnyj visnyk Prezydenta Ukrayny*, vol. 2, p. 14, article. 154.

14. Novyckyj, H.V. (2008), *Teoretyko-pravovi osnovy zabezpechennia nacionalnoi bezpeky Ukrayiny* [Theoretical and legal bases for ensuring national security of Ukraine], Intertekhnolohiia, Kyiv, Ukraine, p. 496.
15. Letters of Theodore Roosevelt / Ed. by E.E. Morison. Cambridge (Mass.), 1951. – 54. – V. 1-8.
16. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine "The Constitution of Ukraine", *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrayiny*, vol 30, article. 141.
17. Gardiner, Nile. Obama's National Security Strategy Is Weak and Underwhelming, [Online], available at: <http://dailysignal.com/2015/02/06/obamas-national-security-strategy-weak-underwhelming/>.
18. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "On the Principles of Internal and Foreign Policy", *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrayiny*, vol. 40, article. 527.
19. Marchuk, V. P. (2003), *Slovnyk yurydychnykh terminiv* [Glossary of Legal Terms], MAUP, Kyiv, Ukraine, p. 128.
20. Glossary of terms and definitions from the course "General theory of state and law": a tutorial for students, UAVS, 1993, Kyiv, Ukraine, p. 260.
21. General US policy in the field of information security, [Online], available at: <http://www.intuit.ru/studies/courses/563/419/lecture/9576>.
22. Okun'kov, L. A. (2007), *Konstitucii gosudarstv Evropy* [Constitutions of the states of Europe], Iz-vo NORMA, Moscow, Russia, p. 228.